Kijk daar! De dwergmuis

De herfst is het juiste seizoen om op zoek te gaan naar de kleinste zoogdieren. Muizen planten zich niet voort in de winter, maar de meeste soorten kunnen in de loop van de lente, zomer en herfst meerdere nesten grootbrengen, waardoor de maximale populatiegrootte en dus ook de grootste trefkans in de herfst wordt bereikt. Met het vallen van de bladeren is de ideale periode aangebroken om een van de schattigste zoogdiersoorten te spotten: de dwergmuis.

Diemer Vercayie

De dwergmuis is het kleinste knaagdier van Europa: van kop tot staartbasis slechts 50-80 mm lang en met een gemiddeld volwassen gewicht van 6 g meer dan 3000 keer lichter dan een bever, het grootste knaagdier van Europa. Bij de geboorte wegen ze slechts 0,8 g en twee weken later, met een gewicht van 3 g, worden ze door de moeder in de steek gelaten en geacht zelfstandig hun eigen kostje te verzamelen. Deze ukkies van amper het gewicht van een muntstuk van 5 cent klauteren de wijde wereld in, en met een portie geluk bereiken ze een tweetal maanden later het volwassen gewicht van een muntstuk van 2 euro: 8 g. Hij doet zijn wetenschappelijke naam *Micromys minutus* dus alle eer aan.

Apen in het gras

De oren en de snuit van de dwergmuis zijn wat korter dan bij de andere vertegenwoordigers van de groep van de ware muizen, maar de typische lange staart is bij de dwergmuis verder ontwikkeld tot een vijfde lede-

Zoogdieren observeren als basis voor natuurbescherming

Zoogdieren kunnen observeren in de vrije natuur. Het is voor veel natuurbeschermers de basis van hun liefde voor natuur en de basis van hun inzet voor de bescherming van die natuur. Maar in onze huidige maatschappij brengen we nog maar een fractie van onze tijd buiten door, waardoor weinigen nog weten hoe je de kans op het ontmoeten van zoogdieren vergroot. Zoogdieren observeren, hoe begin je eraan? In deze reeks geven we tips waar, wanneer en hoe je onze inheemse zoogdieren kunt observeren.

Tegelijkertijd is er in onze overbevolkte regio een enorme druk op de resterende natuur door onder meer habitatverlies, habitatdegradatie en een steeds groeiende recreatiedruk. Veel soorten hebben het moeilijk om te overleven. Het is daarom belangrijk om een goed evenwicht te vinden tussen genieten van natuur en het vermijden van verstoring. De maatstaf voor een geslaagde zoogdierenobservatie is dan ook dat de dieren je in het geheel niet hebben opgemerkt. Geef je waarnemingen door op telmee.nl, waarneming.nl of waarnemingen.be. Zo dragen je observaties bij aan de studie en bescherming van de soort.

De dwergmuis is het kleinste knaagdier van Europa. Foto Nature ID Maarten Jacobs



Nesten zoeken en je op een afstandje posteren is de beste manier om dwergmuizen te spotten. Foto Pieter Vanormelingen



De grijpstaart fungeert als een vijfde ledemaat. Foto Goedele Verbeylen

maat: een echte grijpstaart! Als een miniatuuraapje leeft hij in hoog opgaande grassen en kruiden, klauterend van de ene halm naar de andere op zoek naar zaden en bessen. Van het voorjaar tot het einde van de herfst vertoeft hij in hogere sferen en komt hij nauwelijks op de begane grond. De dwergmuis leeft op een dieet van overwegend bladeren van grassen, zaden, en bessen, in de winter aangevuld met spinnen en slakken. Je vindt ze dan ook vooral in kruidachtige vegetaties van meer dan 50 cm hoog zoals hoog gras, ruigten, dijkbegroeiing, rietvelden, kreupelhout, hagen, braamstruiken, en duinen. Maar ook (tijdelijk) in graanvelden, goed ontwikkelde bosranden, en in de winter ook wel in open schuren waar hooi ligt opgestapeld.
Omdat ze vooral in de hoogte leven, vind je ze (zeker in het zomerhalfjaar) ook – maar zeker niet uitsluitend – in moerassige gebieden zoals rietvelden. Dwergmuizen vind je van Engeland tot China en van de Pyreneeën tot Finland. Ze komen ook in de Benelux verspreid algemeen voor, zelfs op de grootste Waddeneilanden van Texel tot en met Ameland. Ga op zoek naar de juiste habitat in je streek en je vindt ze wel.

Nachtbrakers die ook overdag een hapje lusten

Dwergmuizen planten zich in de winter niet voort, maar in de loop van april tot november kunnen ze voor twee tot vier generaties zorgen. De populatiegrootte en de trefkans zijn dus het grootst in het najaar. Net zoals de andere vertegenwoordigers van de ware muizen zijn dwergmuizen echte nachtbrakers. Ze zijn zeer actief van kort na zonsondergang tot zonsopgang. Toch kun je ze ook overdag actief bezig zien, want door hun kleine gestalte en bijhorend warmteverlies moeten ze na twee uren rust alweer op zoek naar voedsel. Net voor zonsondergang en net na zonsopgang is er een duidelijke rustperiode, een ideaal moment dus om ze uit hun nest te zien vertrekken of aan hun nest te zien toekomen.

Nesten zoeken

Aanwezigheid van dwergmuizen is relatief eenvoudig vast te stellen door hun nesten te zoeken. Een dwergmuisnest is een prachtig geweven kunstwerk van gras. Het is een bolvormig nest ter grootte van een tennisbal, meestal zonder duidelijke ingang, dat zich op verschillende hoogten kan bevinden: van vlak tegen de grond (bijvoorbeeld in een pol russen) tot ongeveer 130 cm boven de grond (bijvoorbeeld in riet, bramen, heggen, of hoge ruigte). Omdat dwergmuizen starten met het samenbrengen van enkele nog levende planten, is het nest in de eerste weken nog groen en zeer goed gecamoufleerd. De nesten worden vaak gevonden bij maaiwerken in juni of (vooral) september, maar ook bij het oogsten van graanvelden. Toch kun je ze met wat oefening ook zelf vinden in de nog niet gemaaide vegetatie. Dwergmuizen hebben een leefgebied van 200-900 m² en komen in dichtheden van 50 tot 250 dieren per ha voor. Ze bouwen meestal een voortplantingsnest en meerdere (kleinere) slaapnesten. In een stuk geschikte habitat van 10 bij 20 meter moet je dus zeker 1 nest vinden. Heb je een nest gevonden? Raak het dan niet aan. Verstoor de omgeving zo weinig mogelijk en zoek een plekje waar je op afstand (met verrekijker of fototoestel) het nest in de gaten kunt houden en kom op een geschikt moment terug.
Zo, nu heb je een van de twee troeven voor het succesvol gadeslaan van dwergmuizen in handen: de sporenkennis. De andere troef moet je gewoon oefenen: geduld!